

IDR

Institutul Diplomatic Român

POLICY STUDY NR. 32/2022

BILATERALISMUL - OPȚIUNE STRATEGICĂ ÎN TIMP DE CRIZĂ

Analiza parteneriatelor Franța-Grecia și Polonia-
Marea Britanie

MIHAI CONSTANTINESCU
ALEXANDRU IONUȚ DRĂGULIN

ISSN 2285-8938
ISSN-L 2285-8938

București, 2022

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE

Policy Paper

BILATERALISMUL - OPȚIUNE STRATEGICĂ ÎN TIMP DE CRIZĂ *Analiza parteneriatelor Franța – Grecia și Polonia – Marea Britanie*

Mihai Constantinescu
Alexandru-Ionuț Drăgulin

Aspecte cheie:

- Un mediu internațional caracterizat prin crize sistemice determină actorii statali să-și regândească ierarhia partenerilor tradiționali căutând obținerea de noi garanții;
- Multilateralismul oferă avantaje semnificative în soluționarea problemelor sistemice sau multidimensionale (încălzirea globală, criza sanitară);
- Bilateralismul oferă fiabilitate decizională și spațiu de acțiune specific;
- Pentru Grecia, parteneriatul cu Franța vine în completarea celui cu Statele Unite, în timp ce Parisul dorește o implicare mai activă în estul Mediteranei în contextul regimului autoritar al Președintelui turc Erdogan și gestionarea zăcămintelor submarine de hidrocarburi;
- Brexit-ul, diaspora poloneză și recenta criză a migraților din Belarus au determinat Marea Britanie și Polonia să aprofundeze cooperarea bilaterală;

Recomandări:

- Bilateralismul – opțiune eficientă în domenii / scopuri / perioade de timp specifice;
- Încheierea de înțelegeri bilaterale nu trebuie să implice o dezangajare a semnatarilor din acordurile/tratatele multilaterale;
- Înțelegerile bilaterale trebuie utilizate în contextul acelor crize sistemice care îngreunează procesul decizional în cadrul organizațiilor multilaterale relevante;
- Bilateralismul trebuie privit drept un instrument de consolidare a unor parteneriate multilaterale deja existente;
- Acordurile bilaterale sunt o alternativă juridică mai flexibilă la tratatele multilaterale.

Cuprins

INTRODUCERE	3
MULTILATERALISM – EVOLUȚII, LIMITE ȘI AMENINȚĂRI	4
<i>Scurt istoric</i>	4
<i>Limite practice și teoretice</i>	5
<i>Factorii destabilizatori ai multilateralismului</i>	6
BILATERALISMUL – STRATEGIE DE ADAPTARE LA TRANSFORMAREA ORDINII INTERNAȚIONALE	6
<i>Introducere – context și relevanță</i>	6
<i>Abordări teoretice și limite practice</i>	7
<i>Avantaje și oportunități</i>	10
METODOLOGIE	12
RECONFIGURARE STRATEGICĂ ÎN ESTUL MEDITERANEI – FRANȚA ȘI GRECIA	12
<i>Premise – re poziționare geopolitică și interese economice</i>	12
<i>Grecia și Franța – o colaborare multidimensională</i>	14
<i>Parteneriatul strategic</i>	14
<i>Tendențe și perspective</i>	15
POLONIA – MAREA BRITANIE, COOPERARE ÎNTR-UN CONTEXT FRAGIL	16
<i>Premisele și evoluția relațiilor bilaterale</i>	16
<i>Oportunități și tendințe</i>	20
RECOMANDĂRI ȘI CONCLUZII	23
BIBLIOGRAFIE	25

INTRODUCERE

„Pentru mine, cheia este multilateralismul care produce rezultate”, declara în februarie 2021 Emanuel Macron cu prilejul întâlnirii G-7 ([Khalaf, Hall și Mallet 2021](#)). Opt luni mai târziu, asistam la declarațiile exuberante ale liderilor francezi și greci care, cu prilejul semnării unui nou parteneriat strategic bilateral între cele două state NATO, afirmau că „istoria îi dorește împreună” ([The Economist 2021d](#)). În decursul unui singur an, atât Franța, cât și alte puteri occidentale, precum Marea Britanie sau Statele Unite, au intrat în mrejele unui discurs aparent contradictoriu, oferind un cocktail de garanții privind susținerea multilateralismului, presărat cu pacte bilaterale inopinate. Și totuși, ce determină atitudinea ambivalentă a marilor puteri? Putem discuta despre un bilateralism de criză sau este un fenomen constant în relațiile internaționale? Cum va fi afectat multilateralismul?

Observând tendința crescândă a statelor de a participa în acorduri și tratate bilaterale, ne propunem ca studiul nostru să contribuie la dezbaterile privind oportunitatea dezvoltării unei rețele de parteneriate duale într-un context internațional incert. Pornind de la presupunerea că un mediu caracterizat prin crize sistemice (militare, economice, sanitare, de mediu etc.), determină actorii statali să-și regândească prioritățile strategice, propunem o analiză consistentă, teoretică și practică, asupra avantajelor și dezavantajelor pe care le oferă bilateralismul în comparație cu multilateralismul. Folosind o analiză comparată a două parteneriate europene mediatizate recent (Franța – Grecia / Polonia – Marea Britanie), propunem, pe de-o parte, o incursiune la zi în detaliile celor două angajamente, cât și un set de recomandări ce se pot dovedi utile statelor de talie medie nevoite să-și ierarhizeze partenerii tradiționali și preferințele strategice la nivel regional și global.

Studiul va fi structurat în două părți principale. Prima parte tratează în oglindă bilateralismul și multilateralismul, urmărind succesiunea logică a dezbaterilor teoretice, punctând avantajele și deficiențele înglobate de cele două concepte. Secțiunea a doua include două studii de caz, anume, parteneriatele strategice dintre Franța și Grecia, pe de-o parte, apoi Polonia și Marea Britanie, de cealaltă parte. Analiza acestor angajamente urmărește evidențierea premiselor ce au încurajat dezvoltarea relațiilor bilaterale, precum și expunerea propriu-zisă a elementelor incluse în cele două angajamente împreună cu potențialele efecte avute asupra arhitecturii strategice occidentale. Intermediar acestor secțiuni va fi prezentată abordarea metodologică, la finalul studiului fiind prezentate setul de recomandări și concluziile ce se desprind în urma cercetării întreprinse.

MULTILATERALISM – EVOLUȚII, LIMITE ȘI AMENINȚĂRI

Scurt istoric

Deznodământul celui de-al Doilea Război Mondial era previzibil, iar Franklin D. Roosevelt se gândea la soluții practice de reconstrucție a lumii postbelice. Măcinat de poliomielită, președintele SUA creiona în birourile din Hyde Park viitoarele întâlniri ce aveau să pună bazele multilateralismului modern. A găsit în Winston Churchill un partener de încredere, dar și un vizionar de calibrul. Întâlnirile lor au configurat acordurile de la Bretton Woods și Dumbarton Oaks, două elemente ce încă fundamentează o bună parte a relațiilor economice și politice ([Kirby 2020](#)). Însă, tenacitatea lui Franklin D. Roosevelt venea la o răscruce de drumuri pentru relațiile multilaterale.

Pe de-o parte, Concertul European de la Viena (1815), marcat de liberalismul anarhic enunțat de Adam Smith și de lipsa unor mecanisme interne puternice (presă liberă, sistem de partide, opinie publică etc.) au creat fricțiuni constante între parteneri ([Lavelle 2021](#)). Acestor inconveniente li s-a adăugat atitudinea revanșardă a unei Franțe marginalizate, fapt care, ulterior, a facilitat implozia întregii construcții. Scenariul se repetă un secol mai târziu când, Societatea Națiunilor, un organism mai sofisticat și cu o strategie globală, a fost distrus de propria-i incapacitate de a convinge marile puteri de utilitatea proiectului. De cealaltă parte, strategia lui Roosevelt este punctul incipient al unui sistem multilateral global, pluridimensional și inclusiv. Actualmente, Națiunile Unite înglobează zeci de agenții interguvernamentale și, poate cel mai important, rămân principalul factor ce conferă legitimitate inițiativelor multilaterale de tipul uniunilor și alianțelor regionale.

În completarea viziunii părinților fondatori ai anilor 1940, multilateralismul contemporan a câștigat în robustețe și aplicabilitate. Noțiunea propriu-zisă pledează pentru o grupare tematică a intereselor actorilor internaționali. Astfel, multilateralismul îndeplinește trei funcții principale ([Surdej 2020, 342](#)). În primul rând este o platformă care facilitează colaborarea și cooperarea entităților componente – **platformă colaborativă**. În plus, promovând o alăturare tematică a intereselor, a doua funcție vizează identificarea și soluționarea problemelor dintr-un domeniu dat – **policy design center**. Nu în ultimul rând, s-au dezvoltat și valențe de ordin practic, cea de-a treia funcție vizând implementarea soluțiilor identificate – **agent al implementării**. Pentru îndeplinirea eficientă a acestor funcții, organizațiile multilaterale includ un mandat clar, reguli și proceduri care stabilesc ierarhiile și modul de acțiune, atât în activitățile curente, cât și în momentele delicate ([Surdej 2020, 342](#)). Având o arhitectură stabilă și un raport cost-beneficiu mulțumitor, multilateralismul modern a fost adoptat implicit de puterile medii, care, precum SUA, Rusia sau

China la nivel global, caută să-și consolideze profilul în spațiile regionale de interes. În acest sens, state precum Franța își mențin influența post-colonială angajându-se în relații economice și militare prin intermediul Comunității Economice a Statelor Vest-Africane ([Erforth 2020](#)), în timp ce India, profitând de contextul sanitar precar cauzat de coronavirus, dezvoltă mecanisme de asistență umanitară și diplomatică prin apartenența la Asociația de Cooperare Regională din Asia de Sud ([Borthakur și Kotokey 2021](#)). Totuși, de-a lungul anilor s-au observat o serie de deficiențe care îngreșesc potențialul acestor practici comune.

Limite practice și teoretice

Aspectele care afectează eficiența strategică a multilateralismului derivă din propria esență conceptuală. Având o componentă variată și, de regulă, numeroasă, entitățile multilaterale implică un proces decizional intern greoi. Astfel, deși se pledează fervent pentru o schimbare de paradigmă ([Jacobs, Kiniger-Passigli și Likhotal 2020](#)), statele puternice continuă să profite de dorința statelor mici de a se alătura constructelor multilaterale, manipulând arbitrar scopul, deciziile și prerogativele organizațiilor în detrimentul consensului. În primul rând, state precum China se erijează în protectori ai multilateralismului, folosind acest paravan conceptual pentru a crea propriul cerc de influență ([Morris 2021](#); [Ly 2020](#)). Alimentând financiar organizații precum Banca Asiatică pentru Infrastructură și Investiții (AIIB), Beijing-ul încearcă să construiască un sistem paralel celui inițiat de Alianța la Bretton Woods, prin intermediul căruia să dilueze sferile de putere tradiționale. Într-un asemenea joc, cei mai afectați actori sunt statele mici, subdezvoltate sau cu o influență regională redusă. Așadar, multilateralismul, un concept ce se dorește unificator, este îngreșit prin fragmentare excesivă. Acțiuni precum cele ale Chinei îngreșesc crearea unui cadru global, uniform și predictibil prin care să fie atins consensul și să fie protejat atât interesul de grup, cât și cel al actorilor individuali.

În al doilea rând, activitatea curentă a organizațiilor multilaterale este puternic corelată cu tăria angajamentelor asumate de marile puteri privind domeniul de acțiune al grupului. În funcție de rearanjarea priorităților geostrategice sau aflați sub presiunea opiniei publice autohtone, liderii statelor aflate în prim-plan decid modul și profunzimea implicării, alocând sau retrăgând resurse vitale pentru funcționarea optimă a structurii. Deciziile SUA din timpul mandatului președintelui Trump au perturbat deopotrivă structuri consacrate precum ONU ([Kirby 2020](#)) sau NATO ([Reid 2019](#)), dar și mecanisme de liber schimb precum NAFTA, cel din urmă fiind înlocuit cu USMCA, o nouă formulă prin care să fie avantajată economia americană ([Rodriguez 2020](#)).

Tendința este întărită și de acțiunile de dată recentă ale Marii Britanii și Australia, care, dorindu-și o poziție principală pe scena internațională, fie au ieșit complet din angajamente multilaterale (Brexit), fie la nivel declarativ doresc reformarea vechilor sisteme, după cum declara prim-ministrul Australian Scott Morrison referindu-se la Commonwealth ([Kirby 2020](#)). În același registru, și zona asiatică se confruntă cu probleme similare: în contextul izbucnirii pandemiei de Covid-19, statele member ASEAN s-au grăbit să-și închidă de urgență granițele, neglijându-și angajamentele regionale ([Cameron 2020](#)). Per total, recurgând la astfel de practici, țările puternice anulează avantajele strategice ale apartenenței la înțelegeri multilaterale, anume, predictibilitatea operativ-decizională și omogenizarea intereselor individuale la nivel de grup.

Factorii destabilizatori ai multilateralismului

Multilateralismul se confruntă deopotrivă cu factori destabilizatori endogeni și exogeni. Pandemia de Covid-19 a demonstrat cât de fragil este un sistem multilateral în fața unei crize de proporții. În timpul fazei incipiente, cât și ulterior, World Health Organization (WHO), principala autoritate globală din domeniul sănătății, s-a confruntat cu critici masive din partea membrilor privind modul defectuos în care a gestionat informațiile cu privire la situația sanitară din Wuhan ([Ran și Yuel-Tim 2020](#)). În plus, modul în care a fost gestionată distribuția vaccinurilor anti-Covid-19 a stârnit nemulțumiri suplimentare din partea opiniei publice la adresa conducerii WHO. În schimb, factorii exogeni se referă în principal la acele fenomene care erodează sistematic arhitectura multilaterală a sistemului internațional. Spre exemplu, mișcările populiste suveraniste din zona est-europeană și-au dezvoltat retorica în jurul pericolului pe care organizații multilaterale precum Uniunea Europeană îl reprezintă asupra sistemului național de valori socio-culturale ([Tladi 2020](#)). Un alt fenomen extern este conceptul de “multilateralism contestat” (*contested multilateralism*) care grupează actori statali în jurul ideii că vechea orânduire nu oferă o distribuție echitabilă a resurselor ([Faude și Parizek 2021](#)). China este principalul actor care, sub pretextul dezvoltării mutuale, creează organizații multilaterale precum Banca Asiatică pentru Investiții și Infrastructură cu scopul destabilizării sistemelor deja consacrate.

BILATERALISMUL – STRATEGIE DE ADAPTARE LA TRANSFORMAREA ORDINII INTERNAȚIONALE

Introducere – context și relevanță

Într-un sistem internațional caracterizat prin difuzia puterii între diferiții actori statali și nestatali, o schimbare a echilibrului puterilor regionale și globale, o retragere relativă a națiunilor occidentale consacrate și apariția de noi centre de putere, creșterea importanței integrării regionale și revenirea marilor puteri în competiția geopolitică, bilateralismul a devenit o opțiune strategică și pragmatică pentru rezolvarea crizelor de natură diversă. Nefiind în niciun caz versiunea antagonică a multilateralismului, bilateralismul este în expansiune, în același timp cu scăderea încrederii în capacitatea organizațiilor internaționale de a menține un climat de securitate stabil și cu expansiunea regimurilor nedemocratice. Cercetarea de față urmărește să identifice motivele pentru care relațiile bilaterale au revenit în prim-plan, împreună cu consecințele acestui trend pentru politica europeană și globală.

Abordări teoretice și limite practice

Acordurile bilaterale au constituit deseori momente-cheie în istoria contemporană și reprezintă fundamentul relațiilor internaționale. Este suficient să amintim Tratatul de la Brest-Litovsk din 1918, Tratatul de la Rapallo din 1922 sau Tratatul de neagresiune sovieto-german din 1939 pentru a evidenția importanța acestui tip de înțelegeri diplomatice în stabilirea cursului evenimentelor istorice.

Bilateralismul este cea mai veche formă a diplomației, datând încă din Antichitate, când regatele și imperiile recurgeau la negocieri ca alternativă la confruntarea armată; adesea, căutarea unui consens pe teme de comerț și securitate teritorială impulsiona negocierile bilaterale. Acest tip de relații a evoluat în timp, în special odată cu practica principilor italieni de a numi „ambasadori”, începând cu secolul al XV-lea. În secolul XVII, Franța creează ceea ce poate fi considerat primul minister de externe. Secolul XX aduce documentul fundamental de sintetizare și reglementare a practicilor și cutumelor diplomatice bilaterale și multilaterale, și anume Convenția de la Viena din 1961.

Tipologia relațiilor bilaterale grupează statele în 3 categorii: cu relații diplomatice speciale (cu statele din vecinătatea imediată), apoi state cu relații normale și state periferice – care nu se angajează sistematic în construcția de relații și parteneriate.

O altă structurare este oferită de Joseph Nye ([Nye 1999](#)), care împarte țările după criteriul securității naționale: țări care reprezintă un pericol pentru supraviețuirea altora; țări care prejudiciază interesele altora dar nu supraviețuirea lor; apoi țări care afectează interesele altora, dar nu reprezintă o amenințare.

Relațiile transfrontaliere, politice și non-politice dintre doi actori societali – cel mai adesea două state suverane – în cadrul sistemului internațional, constituie materia originară în practica relațiilor bilaterale ([Ludwig 2021](#)). Bilateralismul este un termen care, în esență, definește relațiile dintre două părți, fiind „adesea utilizat cu privire la negocierile sau acordurile dintre două state. Relațiile internaționale se desfășoară deseori între două state care urmăresc obținerea de soluții reciproc avantajoase în cazul disputelor, alături de colaborarea și cooperarea intensificată” ([Berridge 2015, 48](#)). Bilateralismul „diferențiază relațiile de la caz la caz bazate în principal pe teme *a priori* particulare sau exigente situaționale” ([Ruggie 1992, 71](#)).

De asemenea, bilateralismul este tipul de interacțiune în care arta negocierii și funcția de reprezentare diplomatică se manifestă în cea mai elevată formă. Statutul de agent diplomatic este înțeles ca reprezentare simbolică a intereselor țării de proveniență. Diplomația a devenit subiectul unor dileme: ce consecințe are reprezentarea unui regim democratic comparativ cu a unui nedemocratic? Cum pot fi reprezentate pe plan internațional societățile divizate? Ce consecințe aduce schimbarea de paradigmă a relațiilor internaționale, promovată de mișcările populiste aflate la guvernare în unele state?

La prima întrebare, este esențial dacă agentul diplomatic este subordonat în totalitate liderului autoritar /totalitar (în regimurile nedemocratice) sau primește instrucțiuni de la un organism colectiv (ministerul de externe) în cazul regimurilor democratice, în care se aplică principiul *checks-and-balances*. În timp ce statele democratice plasează diplomația la capătul mai multor relații de coordonare și subordonare, personalul care reprezintă statele autoritare contemporane, cu doar un obiectiv clar identificabil, are mandate mult mai restrictive, adesea reprezentând interesele arbitrare ale unei singure persoane sau ale unui grup restrâns ([Jönsson 2018, 23](#)). Schimbarea echilibrului dintre statele democratice și cele autoritare în secolul XXI este un șoc destul de mare față de previziunile optimiste ale „victoriei finale” a democrațiilor liberale după sfârșitul Războiului Rece. Acest lucru ar trebui să determine o reflecție mai aprofundată privitoare la diferenții parametri ai reprezentării diplomatice dintre democrații și autocrații, precum și la ce consecințe ar putea avea acestea ([Jönsson 2018, 23](#)).

În cea de-a doua chestiune, două exemple proeminente sunt Marea Britanie după referendumul Brexit și Statele Unite după alegerea lui Donald Trump ca președinte. Societățile acestor țări sunt împărțite politic în jumătăți de forță similară, cu opinii opuse asupra problemelor cu care trebuie să se confrunte diplomații. Pe de o parte, acest lucru pare să acorde diplomaților mai

multă libertate. Dar, pe de altă parte, lipsa unor politici sau puncte de vedere și instrucțiuni ferme și consecvente complică viața diplomaților în mod semnificativ.

Cea de-a treia întrebare anticipează studiul de caz privind relațiile dintre Marea Britanie și Polonia (state în care populismul a determinat schimbări decisive de politică internă și externă). Populismul generează o problemă de reprezentare democratică din moment ce pretinde că reprezintă „poporul adevărat” sau „majoritatea tăcută”. Prin urmare, cei care nu împărtășesc opiniile și noțiunea respectivă de „popor” nu sunt membri legitimi ai societății. Populismul este în esență antipluralist, ceea ce este în contradicție cu norma de conviețuire – „a trăi și a lăsa să trăiască și pe alții” – pe care se bazează atât democrația, cât și diplomația ([Jönsson 2018, 23](#)). Problema este, în acest context, cum poate un diplomat să reprezinte o colectivitate care nu are încredere în el, întrucât este dominată de populiști.

Conceptele care guvernează stabilirea de relații diplomatice de către state sunt: securitatea sub toate aspectele ei, vecinătatea, idealurile și interesele comune cu alte state, antagonismul reciproc, rivalitatea regională, factorul etnic, moștenirea istorico-politică, contextul și diversitatea.

În diplomația bilaterală, identificarea aspectelor comune stă la baza construirii relațiilor, cu atât mai mult în situațiile când chestiunile comune nu sunt evidente. Statele răspund cel mai bine atunci când fiecare își poate atinge obiectivele cu ajutorul celuilalt, având deci o abordare pragmatică și nu pe baza unor principii abstracte sau a unor reacții la argumente aduse de cealaltă parte. Principiile și logica sunt idiomurile de comunicare dintre țări, dar fundamentul relațiilor bilaterale este interesul propriu al fiecăruia ([Rana 2018](#)).

Convenția de la Viena definește atribuțiile diplomației bilaterale ca fiind de reprezentare, protecție, negociere, raportare și promovare. Fiecare dintre acestea este relevantă, dar este redată mult mai complex de vasta agendă a dialogului internațional (bilateral, regional și global). De asemenea, relațiile bilaterale au fost masiv influențate de actorii non-statali.

Etapele dezvoltării de relații bilaterale sunt: inițierea de noi contacte, dialoguri și schimburi de vizite la diferite niveluri; acorduri pe domenii de cooperare variate; mecanisme de consultare pentru a semnala intenția de a colabora strâns și a produce rezultate; cooperare în domenii funcționale – cultură, media, educație, știință&tehnologie, înfrățirea orașelor sau cooperare inter-regională (implică actori non-statali); cooperarea regională ca ultim trend în relațiile bilaterale.

Practicile diplomației bilaterale sunt modelate de globalizare, incluzând digitalizarea. Dar atribuțiile principale au rămas neschimbate, mai exact gestionarea informațiilor pentru a gestiona relațiile cu alte state pe o gamă largă de subiecte, scopul ultim fiind urmărirea intereselor țării

respective. Suntem într-o epocă a relațiilor bilaterale tot mai avansate și diversificate, ca rezultat al apariției de noi actori, noi probleme și interacțiuni în afacerile internaționale. Statele urmăresc cu prioritate relații bilaterale predictibile, mai ales într-un cadru internațional marcat de volatilitate, incertitudine, complexitate și ambiguitate.

Studiul bilateralismului prezintă limite care demonstrează necesitatea aprofundării acestui concept. El se situează între perspectivele analitice convenționale, mai exact nivelul sistemului internațional, și cel al statelor (orientat pe politica externă). Pe de o parte, respectivul inconvenient a contribuit la preferința pentru cercetările istoric-descriptive în detrimentul celor teoretice. Pe de altă parte, cercetările în domeniul bilateralismului persistă într-o dublă auto-limitare, prin încercările de a se subsuma teoriilor relațiilor internaționale. S-au exclus numeroși factori importanți, notabil fiind cel individual, împreună cu orientarea strict la nivel de țară, reducându-se analiza la simple diade interstatale.

Avantaje și oportunități

Strategia multilaterală are avantajul de a economisi costurile de tranzacție deoarece creează un context în care este necesar un singur set de negocieri cu o multitudine de actori. Se adaugă și avantajul că majoritatea tratatelor multilaterale încorporează forumuri și summit-uri care facilitează luarea deciziilor cu efecte în viitor, oferind monitorizarea și soluționarea disputelor utilizând mai puține resurse. Strategia bilaterală, în schimb, permite personalizarea drepturilor și obligațiilor fiecărui stat membru în parte. Dar, pentru că strategia bilaterală este mai dezavantajoasă în ce privește costurile de tranzacție decât strategia multilaterală, statele se confruntă cu un compromis ([Thompson & Verdier, 2014, 15](#)).

Strategia multilaterală economisește costurile de tranzacție și pentru că negocierile coordonate permit ca mai multe posibilități de tratative să fie pe masă simultan, promovând legătura între problemele abordate și șansele ca fiecare ofertă să găsească o potrivire corespunzătoare. Strategia bilaterală, în schimb, multiplică costurile de tranzacție, deoarece un nou contract trebuie negociat, protejat și implementat pentru fiecare participant, iar unii ar putea avea dificultăți să găsească o alternativă atractivă. În sfârșit, tratând membrii în mod identic, strategia multilaterală ajută la evitarea situațiilor și a întârzierilor costisitoare care acompaniază negocierile bilaterale în prezența asimetriei informaționale ([Harstad 2007](#)).

Alte oportunități în alegerea bilateralismului sunt date de abordarea multinivel, holistică și contextuală, a politicii externe de către state. De asemenea, bilateralismul permite procese

tranzacționale de tip dinamic-relațional între actorii sociali, entități statale și non-statale încadrate în mediul global.

Orice stat suveran menține o rețea diplomatică pentru a-l ajuta să înțeleagă și să influențeze sau chiar să modeleze mediul internațional în care se află. O astfel de rețea de ambasade și reprezentanțe constituie sistemul aflat la baza elaborării politicii externe. Cu condiția ca posturile diplomatice să atingă masa critică individuală, rețeaua pe care o formează va aprecia cât mai devreme posibil caracterul în continuă schimbare al relațiilor internaționale și va constitui un instrument de influențare proactivă a tendinței, în concordanță cu interesul național. Ambasadele bilaterale reprezintă cea mai veche fundație a rețelelor diplomatice, iar activitățile lor se întind în multe domenii de politică, de la securitate și comerț internațional până la cooperare în chestiuni interne.

Tranzacționalismul bilateral între națiuni nu se limitează la lumea din afara continentului european. Această tendință poate fi observată deja în Uniunea Europeană de câțiva ani. Încă din zilele dramatice în care au fost formulate răspunsuri politice la criza datoriilor din zona euro, pierderea treptată a încrederii și creșterea îngrijorărilor privitoare la solidaritatea intra-UE au determinat o renaștere a procesului decizional interguvernamental și a unor coaliții flexibile susținute de parteneriate între țări cu concepții asemănătoare de politică externă ([Janning 2018](#)).

În prezent, Europa cunoaște astfel un reviriment al relațiilor bilaterale, datorită avantajelor aduse de funcțiile îndeplinite de ambasade, dar mai ales datorită re poziționărilor strategice ale țărilor față de politica externă a celor mai importanți actori globali – SUA, China, Federația Rusă. În ultimii ani, relațiile internaționale au devenit din ce în ce mai tranzacționale și dominate de interacțiunile dintre diade statale. Diplomația bilaterală este din nou în vogă și, într-o măsură considerabilă, aceasta se referă la paradigma emergentă aflată dincolo de perioada „post-Război Rece”, simbolizată de retragerea ordinii internaționale bazată pe reguli, degradarea sistemului de guvernare globală și revenirea rivalității dintre marile puteri ([Verbeke 2017](#)). Când luăm în considerare dezbaterile politice de actualitate din Europa, cum ar fi Brexit-ul, politicile privind migrația sau dezbaterile privind sistemul politic al UE, nu putem să nu observăm că Uniunea însăși este transformată progresiv într-o arenă de negocieri interguvernamentale sau chiar ocolită cu totul de statele europene care urmăresc acorduri bilaterale în afara sferei tratatelor europene. Ca atare, avem argumente concrete că schimbarea de tendință – de la multilateralism la bilateralism și coaliții ad-hoc – s-a instalat, iar bilateralismul este soluția preferată în gestionarea crizelor geopolitice.

METODOLOGIE

Din punct de vedere metodologic, acest studiu propune o abordare calitativă. Ținând cont de dinamismul și profunzimea evenimentelor, metodele de cercetare din spectrul calitativ oferă o marjă mai mare de acuratețe în ceea ce privește surprinderea nuanțelor și interacțiunilor dintre actorii statali. Astfel, pentru a propune o imagine actuală, compactă, dar complexă, colectarea datelor corespunde intervalului de timp 2016-2021, unul marcat de Brexit, migrație neregulată, tensiuni militare și criza sanitară provocată de coronavirus.

Specific, folosind analiza comparată și de conținut, sursele utilizate implică atât documente oficiale precum acorduri, parteneriate, comunicate de presă emise de guverne, cât și o selecție temeinică de date provenite din mass media locală și internațională. În ceea ce privește relevanța studiilor de caz (acordurile bilaterale Franța – Grecia / Marea Britanie – Polonia), din punct de vedere al mediatizării, premiselor istorice și al caracterului multidimensional, oferă o perspectivă nouă asupra modului în care țările europene, membre NATO (4/4) și UE (3/4), decid să creeze o rețea de înțelegeri bilaterale care, nu de puține ori, se suprapune cu obiectivele, atribuțiile și interesele organizațiilor multilaterale la care au aderat anterior (NATO și UE).

RECONFIGURARE STRATEGICĂ ÎN ESTUL MEDITERANEI – FRANȚA ȘI GRECIA

Premise – re poziționare geopolitică și interese economice

Brexit-ul a împins Franța să-și asume un rol mai activ în afacerile globale. Devenind singurul stat membru UE cu drept de *veto* în Consiliul de Securitate al ONU și posesor al armei nucleare, Parisul trebuia să se ridice la nivelul așteptărilor. Primul pas a fost reînnoirea capacităților militare, în 2019 bugetul alocat apărării ajungând la aproximativ 60 de miliarde de euro, în creștere cu 48% în raport cu anul anterior ([The Economist 2021b](#)). Simultan, Franța consolida vechile parteneriate și tatona terenul pentru noi oportunități de extindere a zonelor de influență. În zona Sahel, trupele franceze au continuat să ofere periodic sprijin forțelor guvernamentale din regiune ([Erforth 2020](#)). În schimb, în Indo-Pacific, Președintele Emmanuel Macron a încercat o cooperare aprofundată cu India ([Athreya 2021](#)) și Australia ([Ministere des Armées 2021](#)). Cea din urmă s-a încheiat cu un conflict diplomatic de proporții, Australia renunțând în ultimul moment la achiziția de submarine franceze, preferând să achiziționeze tehnică militară americană ca parte a unei înțelegeri multidimensionale cu Washington-ul și Londra – AUKUS ([The Economist 2021c](#)).

Din 2010, Mediterana de Est a devenit unul dintre punctele fierbinți la nivel global. Descoperirea unor zăcăminte impresionante de gaz natural și războiul din Siria au antrenat interese economice și militare în zonă. Din punct de vedere energetic, Turcia își dorește să devină un *hub* regional care să îi permită să evite dependența de fluxurile de aprovizionare controlate de Rusia și Iran, regimul lui Erdogan folosindu-se de zona Ciprului de Nord pentru a obține o parte semnificativă din surplusul energetic ([The Economist 2020](#)). În schimb, Franța se folosește de relațiile solide pe care le are cu Grecia și, implicit, cu Ciprul pentru a obține prioritate în explorarea și exploatarea depozitelor submarine de hidrocarburi. Compania franceză Total a obținut în 2019 dreptul exclusiv asupra unor perimetre maritime cipriote ([Nedos 2019](#)).

În plus, Turcia s-a folosit de poziția geografică pentru a desfășura în „liniște” operațiuni militare în nordul Siriei împotriva milițiilor kurde, spre nemulțumirea francezilor care, la rândul lor, aveau nevoie de spațiu de manevră extins pentru a lansa atacuri asupra pozițiilor deținute la acea vreme de Statul Islamic ([Kempin 2021](#); [Daily Sabah 2021a](#)). Mai mult, deși ambele state sunt membre NATO, atât Macron, cât și Erdogan nu s-au sfiit să se acuze de ingerințe în procesele electorale interne, reflexe colonialiste sau atitudini dictatoriale ([Al-Jazeera 2021](#); [France 24 2020](#); [Arkansas Democrat Gazette 2020](#); [Reuters 2019](#)). În septembrie 2020, Franța a organizat un *summit* al statelor mediteraneene ale UE pentru a găsi soluții la comportamentul asertiv al Turciei ([The Indian Express 2020](#)).

Refacerea economică post-2009 și proximitatea cu regimul asertiv al președintelui turc Erdogan sunt cele două premise care au reconfigurat abordarea strategică a Greciei. Consilierul pe probleme de securitate al premierului Mitsotakis, Thanos Dokos, declara în 2021 că strategia de *smart power* a Greciei se bazează pe trei piloni fundamentali: creșterea capacităților de descurajare; crearea unor noi alianțe regionale și reîntărirea celor deja existente; creșterea rezilienței naționale prin protejarea și perfecționarea infrastructurii și rețelelor critice ([Dokos 2021](#)). În practică, urmărirea acestor priorități se realizează prin dezvoltarea unui complex de parteneriate bilaterale care să întărească influența Atenei în zona Mării Egee și a Mediteranei de Est. Pe lângă acordul multidimensional cu Franța, guvernul Mitsotakis a încheiat în 2020 o alianță de apărare reciprocă cu Emiratele Arabe Unite ([Al-Monitor 2020](#)), cât și un parteneriat cu Egiptul pentru crearea unei zone economice exclusive ([Reuters 2020](#)). Aceste demersuri vin în completarea criticilor mai vechi privind modul agresiv în care Turcia stimulează situația tensionată din Libia ([Arab News 2019](#)) și nordul Ciprului ([Dokos 2021](#)).

Grecia și Franța – o colaborare multidimensională

În 2017, Emmanuel Macron sosea la Atena într-o primă vizită oficială. Înconjurat de zeci de afaceriști francezi, promitea Greciei susținere necondiționată în eforturile elene de relansare economică și consolidare a apărării naționale ([Kathimerini 2017](#)). Mesajul lui Macron a fost recepționat de antreprenori, Franța devenind în 2019 unul dintre primii 8 parteneri economici ai Greciei ([Manifava 2020](#)). Însă, exemplul concludent al relațiilor cordiale dintre cele două state îl relevă sectorul militar, începând cu anii '70, francezii oferind în trei rânduri tehnică militară substanțială partenerului mediteranean ([The Manila Times 2021](#)).

Un nou acord între părți se prefigura din 2019, când ambasadorul francez Patrick Maisonnave anunța disponibilitatea Parisului de a contribui activ la înprospătarea arsenalului militar grec ([Nedos 2019](#)). La scurt timp, Macron și Mitsotakis semnau în ianuarie 2020 un parteneriat strategic care viza cooperarea în sfera apărării și includea aspecte precum migrația, securizarea Mediteranei de Est și protejarea suveranității Greciei și Ciprului ([Palaiologos 2020](#)). Ulterior, în 2021, apăreau noi detalii conform cărora, pe parcursul mai multor ani, Grecia va primi 18 avioane de tip *Rafale* ([The Manila Times 2021](#)), precum și cel puțin trei fregate de tip *Belharra* ([The Star 2021](#)).

Parteneriatul strategic

La începutul toamnei lui 2021, la scurt timp după oficializarea AUKUS și anularea contractului de achiziționare de submarine franceze de către Australia, Parisul anunța o actualizare a parteneriatului strategic cu Grecia. Deși, într-o primă fază, presa internațională afirma că guvernul Mitsotakis a insistat pentru extinderea înțelegerilor din domeniul apărării, analiștii francezi afirmă că, din contră, administrația Macron a insistat pentru dezvoltarea unui mecanism „cu dublu sens de acțiune” prin intermediul căruia Grecia să fie implicată în acțiuni întreprinse în zona Balcanilor și Sahel ([Tertrais 2021](#)). Acest demers a stârnit reacția vehementă a Turciei ([Daily Sabah 2021b](#)) deși, în aceeași zi în care francezii și grecii semnau parteneriatul, la Istanbul avea loc o întrunire a Comitetului Comun pentru Comerț și Economie, un eveniment prin care Turcia răsplătea sprijinul financiar și logistic pe care Franța l-a oferit Ankarei în vederea atingerii obiectivelor din domeniul energiei regenerabile. Mai mult, pe 14 octombrie 2021, SUA și Grecia semnau o extindere pe cel puțin 5 ani a Acordului de Apărare și Cooperare Comună ([Tertrais 2021](#)). Totuși, trebuie menționat că în cazul Greciei și Franței discutăm despre un „acord”, care, conform dreptului internațional, are un statut inferior „tratatelor”. Astfel, nici garanțiile de securitate nu sunt semnificative, în interiorul

acordului fiind evitată menționarea „forței armate” drept mijloc de răspuns în cazul în care una dintre părți se angajează în conflict cu o parte terță ([Wichmann 2021](#)).

Tendențe și perspective

Pare că asistăm la o segmentare a convențiilor multilaterale prin acorduri de tipul Franța-Grecia. Deși a fost intens mediatizată, această înțelegere reînnoită pare a fi o altă formă prin care Parisul încearcă să diminueze influența SUA în regiunea europeană. Există două înțelegeri cu un impact superior asupra relațiilor transatlantice și ambele au Franța în centrul atenției. În primul rând avem recent încheiatul tratat cu Italia, prin care Macron și Draghi speră să lase disensiunile deoparte și să dezvolte un nou motor de cooperare europeană între două state fondatoare UE ([Roberts și Leali 2021](#)). În al doilea rând discutăm despre Tratatul de la Aachen care cimentează coloana vertebrală occidentală pe axa Berlin – Paris ([France Diplomacy - Ministry for Europe and Foreign Affairs 2019](#)). Acestor inițiative se adaugă și recentul parteneriat strategic franco-croat ([Pollet și Trkanjec 2021](#)), cât și rolul de mediator pe care Parisul vrea să și-l asume în conflictul dintre Armenia și Azerbaidjan ([Agerpres 2021](#)).

Aparent, dorința președintelui Macron este simplă, dezvoltarea unei autonomii strategice a UE în jurul unei Franțe dornice să-și mențină anvergura globală. Totuși, tratatele sunt semnate într-un moment marcat de incertitudine. În afara crizei financiare, nucleul fondator al UE se află într-un moment al schimbării elitei politice, însuși Emmanuel Macron având dificultăți majore în a-și asigura un nou mandat în primăvara anului 2022. În plus, tratatele bilaterale intra-UE nu rezolvă problema dezvoltării unei forțe militare pan-europene, ci, din contră, o amplifică prin stimularea sentimentului de marginalizare în rândul statelor mici și medii din zona est-europeană.

Segmentarea prin bilateralism dăunează securității colective continentale. Dezvoltând multiple acorduri bilaterale, nu face altceva decât să îngreuneze, la un moment dat, orice tentativă de a coagula energia statelor europene într-un proiect comun de apărare. Dezvoltarea unor alianțe complementare la NATO se va dovedi o povară financiară și strategică în primul rând pentru actorii cu resurse reduse, acest aspect observându-se și în cazul Greciei care, în ciuda acordurilor financiare și militare cu Franța, continuă să prioritizeze apartenența la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord ([Dokos 2021](#)). În plus, se poate observa o inconsistență decizională chiar și în cazul unor tratate bilaterale încheiate de state puternice: pe de-o parte Germania oferă tehnică militară Turciei, în timp ce Franța încheie contracte de înzestrare a armatei grecești ([The Economist 2021a](#)). În acest caz, Germania interferează direct cu interesele Franței din Estul Mediteranei, președintele Macron

fiind principalul promotor al unei izolări controlate a Turciei cât timp Ankara va fi condusă de Erdogan. De asemenea, trebuie punctată președinția franceză a Consiliului Uniunii Europene (ianuarie – iunie 2022). Gestionarea intereselor de grup este cheia de care depinde atât destinul politic al lui Macron în contextul alegerilor prezidențiale franceze din aprilie 2022, cât și traiectoria pe care o va urma multilateralismul european.

POLONIA – MAREA BRITANIE, COOPERARE ÎNTR-UN CONTEXT FRAGIL

Premisele și evoluția relațiilor bilaterale

Cele două state au colaborat în momente semnificative ale istoriei, cu efect în consolidarea unei tradiții a bilateralismului care oferă atât studii de caz pentru mediul de cercetare, cât și modele de practică diplomatică pentru țările europene. Cooperarea dintre Polonia și Marea Britanie în cele două războaie mondiale este doar un exemplu pentru impulsul decisiv al unor asemenea contexte asupra evoluției relațiilor diplomatice comune. În prezent, statutul de membru NATO al ambelor țări deschide oportunități de cooperare în domeniul securității, cu numeroasele sale subcategorii. Amenințările comune în creștere determină astfel formularea de obiective partajate și aprofundarea parteneriatelor.

Relațiile dintre cele două țări sunt susținute și de prezența unei mari comunități de polonezi în Marea Britanie: în 2015, înainte de referendumul pentru ieșirea din Uniunea Europeană, Regatul Unit avea în statistici 831.000 de persoane născute în Polonia, iar un număr estimat la 916.000 de locuitori aveau naționalitate poloneză ([House of Commons Library 2017](#)).

O expunere a contextului politic intern și extern ajută la identificarea premiselor de colaborare și, de asemenea, la înlăturarea unor false ipoteze cu referire la factorii care favorizează bilateralismul. Cooperarea în plan militar nu se subordonează tipului de regim politic intern, deoarece acest tip de relații diplomatice este tributar în primul rând pragmatismului și identificării de nevoi securitare comune. Politica internă nu determină cu necesitate formarea de alianțe și parteneriate, cu toate că s-a demonstrat prin analize transversale că afinitatea ideologică favorizează soliditatea colaborării dintre țările implicate.

Actualul context internațional aduce în prim-plan Marea Britanie și Polonia ca două țări aflate în căutare de parteneri, cu scopul de a-și menține *statu quo*-ul de securitate în fața amenințărilor generate în primul rând de Federația Rusă și de statele aflate în sfera sa de influență. Ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană, care s-a dovedit a fi avut loc și ca urmare a

dezinformării în masă din partea Rusiei, a provocat un șoc de durată în societatea britanică și a determinat o reevaluare a sistemului de alianțe, cu accent pe promovarea democrației.

Londra urmărește să întărească, alături de Washington, blocul celor mai puternice țări democratice pentru a contracara eficient amenințările hibride din sfera autoritarismului; premierul Boris Johnson este în permanentă căutare de oportunități și căi de a utiliza democrația constituțională și statul de drept ca monedă de schimb în relațiile bilaterale, propunerea alianței D10 fiind edificatoare în acest sens. În paralel, Marea Britanie a reafirmat argumentele pentru democrație la fiecare summit G7, provocând reacții de contestare vehemente din partea Chinei și Rusiei. După cum se va constata însă, politica externă a Marii Britanii nu se abate nicidecum de la linia tradițională a „regatului insular”, implicarea limitată în afacerile continentale fiind un punct de pornire pentru actuala strategie diplomatică.

De cealaltă parte, Polonia este un stat membru al Uniunii Europene care însă a devenit un adevărat simbol al democrației fără drepturi, manifestând o permanentă reticență față de valorile politice ale acestei organizații supranaționale ([Mounk 2018, 36](#)). Guvernul polonez, în aceeași notă cu cel maghiar, se opune primatului statului de drept în conturarea regimului politic al UE și pledează pentru limitarea răspunderii (*accountability*) factorilor decizionali în fața cetățenilor, suprimarea controlului inter-instituțional reciproc (*checks and balances*) cu imixtiunea politicului în puterea judecătorească și afirmarea suveranismului în raport cu Uniunea Europeană.

În prezent, Polonia se prezintă cu un regim populist ce impactează negativ unitatea politică a UE, cel puțin pe termen mediu, și pune sub semnul întrebării drepturile și libertățile cetățenești. Aceste caracteristici o vulnerabilizează chiar din interior, iar riscul cel mai mare este ca limitarea democrației să devină structurală. Reușita procesului de tranziție postcomunistă este astfel umbrită de evoluțiile postaderare la Uniunea Europeană. Dar există și semnale pozitive: atitudinea anti-rusă a populației este un punct forte dacă ne referim la reziliența în fața amenințărilor de securitate.

Polonia este însă una dintre țările UE aflate pe un val crescând de contestare a politicii externe dusă de Bruxelles. Factorul aflat la originea acestui comportament este populismul, combinat cu eludarea democrației constituționale ([Cooper 2018, 18](#)). Dat fiind că delimitarea intern – extern în politică a devenit aproape insesizabilă, efectele încălcării practicilor democratice de către un stat se observă și în relațiile sale cu partenerii externi. Organizațiile internaționale sunt supuse unor atacuri constante din partea regimurilor populiste, cum este și cazul Poloniei, iar Marea Britanie a avut o poziție identică asupra Uniunii Europene, părăsind organizația în urma unui referendum organizat de guvernul Cameron ca urmare a dezbaterii publice inițiate de un important

segment al societății și de către partidul condus de Nigel Farage (UK Independence Party, redenumit apoi Brexit Party).

Cele două țări au suficiente puncte comune pentru a menține relații bilaterale aprofundate. Există un istoric comun în această direcție iar în prezent ambele țări și-au setat ca obiectiv combaterea expansiunii autoritarismului din zona rusă și pro-rusă. Polonia a avut de gestionat, în toamna anului 2021, cea mai severă criză a imigranților de la granițele sale, criză provocată deliberat de regimul de la Minsk. Contrar așteptărilor liderilor de la Moscova și Minsk, guvernul polonez a primit asistență de la Uniunea Europeană. Decidenții UE au apreciat corect circumstanțele și au realizat că provocarea de la frontiera dintre Polonia și Belarus se adresează, în fapt, întregii Uniuni.

Tendința spre bilateralism a Poloniei și Marii Britanii este vizibilă atunci când nici răspunsurile politice ale instituțiilor europene la crizele continentale și nici căutarea consensului interguvernamental nu dau rezultate. Criza migrației vine în sprijinul acestei constatări. După cum arată dezbaterile îndelungate asupra politicii europene în materie de migrație, abandonarea abordărilor multilaterale generează necesitatea unor discuții bilaterale. Atunci când Comisia Europeană nu a reușit să încheie acorduri cu țări terțe privind returnarea și readmisia migranților ilegali, diferite state membre ale UE au început să negocieze astfel de acorduri pe cale bilaterală. Prin includerea unor chestiuni care țin de suveranitatea statală, cum ar fi informațiile, cooperarea militară și judiciară, statele membre individuale au avut mai mult succes în obținerea rezultatelor concrete decât Comisia Europeană ([Mattelaer 2019](#)).

Cooperarea în domeniul militar s-a dorit a fi veriga ce completează istoricul relațiilor bilaterale, domeniile economic, educațional și cultural fiind deja acoperite. Setarea obiectivelor de securitate ca prioritate pe agendele celor două state a fost punctul de pornire pentru dezvoltarea unui parteneriat în vederea dotării cu armament a Poloniei. Iată cum, în interiorul NATO, funcționează acorduri bilaterale care sunt aduse la niveluri tot mai avansate de aplicare.

În decembrie 2015, premierul britanic David Cameron deschidea noul capitol al cooperării militare, anunțând că va avea loc anual un summit bilateral. În iulie 2016, premierul Theresa May călătorea la Varșovia pentru a se întâlni cu omologul său, d-na Beata Szydło. Cu această ocazie, d-na Theresa May a afirmat că „una dintre cele mai importante arii de aprofundare a relațiilor strategice este cooperarea în domeniul securității și apărării” ([Gov.uk 2016](#)).

În decembrie 2017, s-a desfășurat la Varșovia primul summit interguvernamental în domeniul apărării, fiind pentru prima dată când a avut loc „un dialog structurat și comprehensiv la nivel de Cabinet” (*Ibidem*). Au fost agreate o serie de măsuri privind colaborarea pe teme de

apărare, politică externă, securitate, economie și afaceri, știință și inovare. Între acestea s-au regăsit: transferul de personal militar în ambele țări, acordul pentru semnarea unui tratat de cooperare în domeniul apărării, întărirea cooperării în industrie, coordonarea oportunităților de creștere reciprocă a micilor afaceri, planuri de colaborare în domeniul cercetării și al schimburilor academice, menținerea cooperării pentru combaterea unor provocări globale incluzând securitatea energetică, contraterorismul și criminalitatea organizată. De asemenea, s-a căzut de acord asupra organizării anuale a unui Forum Britanico-Polonez al Societății Civile, începând cu 2017 ([Dickson 2017](#)).

Tot la acea dată s-au pus bazele unui proiect de „detectare și contracarare” a operațiunilor de dezinformare rusești, potrivit declarațiilor premierului britanic Theresa May. Cele două guverne se angajau să contribuie fiecare cu câte 5 milioane de lire sterline la respectiva inițiativă, ce includea suportul pentru postul TV Belsat, despre care partea britanică susținea că va oferi „reportaje imparțiale, libere și corecte pentru locuitorii din Belarus” ([Dickson 2017](#)). În contextul discuțiilor, premierul britanic a afirmat despre Brexit că urma să fie un catalizator pentru cooperarea cu Polonia, și nicidecum o piedică survenită eventual din relațiile tensionate cu UE. Pentru punerea în aplicare a măsurilor discutate a fost semnat un Tratat bilateral privind cooperarea în domeniul apărării și securității colective, precum și în sfera schimburilor de informații și de tehnologie.

Următoarea întâlnire, în 2018, a avut loc la Londra în perioada 26-27 februarie, când subsecretarul de stat al Ministerului Apărării Naționale al Republicii Polone, Tomasz Szatkowski s-a întâlnit în Marea Britanie cu ministrul de stat al Forțelor Armate Regale, Mark Lancaster. Subsecretarul Szatkowski a subliniat marea importanță a alianței strategice cu Londra. El și-a exprimat, de asemenea, speranța pentru o ratificare rapidă a Tratatului semnat în decembrie 2017. Au fost discutate diferite domenii de cooperare în domeniul apărării dintre cele două țări, inclusiv angajamentul Marii Britanii pentru prezența avansată sporită pe flancul estic al NATO. În acest context, au fost evidențiate necesitatea unei cooperări bilaterale strânse în cadrul NATO, precum și prioritățile pentru următorul Summit NATO de la Bruxelles. Au fost discutate și alte aspecte ale prezenței militare a Marii Britanii în Polonia și proiectele comune de apărare. În plus, părțile au convenit să continue cooperarea menită să sporească interoperabilitatea forțelor armate și să consolideze capacitățile operaționale în cadrul modernizării forțelor armate poloneze ([Ministry of National Defence 2018](#)).

Discuțiile din februarie 2018 s-au dovedit a fi o prefață pentru summit-ul NATO din același an. Marea Britanie și Polonia au reiterat intențiile de consolidare a parteneriatului în planul apărării și încadrarea acestuia în strategia NATO pentru Europa de Est. Potrivit Declarației de presă comune,

Regatul Unit și Polonia s-au angajat să atingă obiectivul NATO de a aloca cel puțin 2% din PIB pentru apărare și 20% din acesta pentru capacitățile majore. Părțile au convenit că „asigurarea eficacității descurajării și apărării NATO, inclusiv în flancul estic, este de o importanță vitală pentru ambele țări. Parteneriatul în domeniul securității și apărării continuă să servească acestui scop. În acest context, Polonia și Regatul Unit susțin o adaptare în timp util și cu succes a Structurii de Comandă a NATO” ([Gov.uk 2018](#)).

Amenințările din partea Rusiei și a țărilor satelite acesteia au fost de asemenea discutate și s-a pus accentul pe reziliența democratică și pe promovarea democrației în Europa de Est: „Țările noastre își vor îmbunătăți comunicațiile strategice și vor dezvolta strategii pentru a ne consolida democrațiile, a consolida rezistența societăților noastre și a susține libertatea de exprimare și o mass-media liberă și independentă în fața amenințării dezinformării. Vom continua să inițiem acțiuni comune menite să sprijine mass-media independentă în țările Parteneriatului Estic, astfel încât să creștem rezistența la dezinformarea rusă și să construim pluralitatea și echilibrul în media. Regatul Unit și Polonia vor lucra împreună pentru a aborda amenințările hibride prin intermediul NATO, pentru a îmbunătăți gestionarea crizelor, a identifica instrumentele disponibile actorilor ostili și a spori rezistența aliaților și partenerilor NATO. Platforma NATO-Ucraina de combatere a războiului hibrid poate juca un rol important, iar Regatul Unit și Polonia vor depune eforturi pentru a consolida acest instrument (*Ibidem*).

În decembrie 2021, parteneriatul bilateral în domeniul apărării a intrat într-o nouă etapă prin semnarea unui acord între secretarul britanic al apărării, Ben Wallace, și ministrul polonez al apărării, Mariusz Błaszczak, pentru a coopera la viitorul sistem de apărare aeriană al Poloniei prin implementarea sistemului CAMM (Common Anti-Air Modular Missile). Declarația de intenție a fost semnată în cadrul vizitei în Polonia a secretarului britanic al apărării, unde s-a reafirmat angajamentul Regatului Unit față de apărarea și securitatea europeană și aliații NATO. Secretarul Apărării și ministrul Błaszczak au discutat și despre situația actuală de-a lungul graniței Poloniei cu Belarus. Partea britanică a reafirmat sprijinul pentru Polonia și a condamnat ferm încercarea regimului Lukașenko de a crea o criză a migrației pentru a submina Polonia, Letonia și Lituania. El a confirmat că Regatul Unit va continua să ofere sprijin practic prin desfășurarea de ingineri militari britanici pentru a oferi asistență tehnică și de legătură și suport ingineresc mai larg personalului militar polonez dislocat la graniță ([UK Ministry of Defence 2021](#)).

Oportunități și tendințe

Într-un interviu acordat think thank-ului *The Warsaw Institute*, ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al Poloniei în Regatul Unit, profesorul Arkady Józef Rzegocki a declarat că „relațiile bilaterale dintre cele două țări, menținute de-a lungul a sute de ani și în cele mai dificile perioade, vor rămâne neschimbate. Noi dorim să întărim relațiile cu Marea Britanie în toate formatele implementate la ora actuală. Marea Britanie rămâne un partener important pentru Polonia, cu care împărtășim valori comune și un punct de vedere asupra multor probleme internaționale, în dimensiunea europeană și globală” ([The Warsaw Institute Review 2020](#)).

Ambasadorul polonez a insistat asupra rolului diplomației bilaterale pentru construirea de parteneriate în contexte de criză geopolitică. „Întâlnirile frecvente ale prim-miniștrilor țărilor noastre, precum și ale miniștrilor, sunt cea mai bună dovadă în acest sens. Cele mai importante formate de discuții includ consultările anuale interguvernamentale, întâlnirile miniștrilor de externe și apărare – așa-numitele consultări Quadriqa – și Belvedere Forum, o platformă neguvernamentală pentru polonezi și britanici din toate categoriile sociale, inclusiv oameni de știință, oameni de afaceri și studenți, în care aceștia pot să se întâlnească, să discute diverse teme și să facă schimb de idei” ([The Warsaw Institute Review 2020](#)).

Cu privire la colaborarea în plan militar, ambasadorul polonez a sintetizat cele mai notabile succese ale țării sale. „Relațiile noastre militare au fost, de asemenea, înfloritoare, recunoscându-se importanța militară a Poloniei în lume ca fiind flancul estic al NATO, cu 150 de trupe britanice staționate acolo, iar Polonia și Marea Britanie au semnat un tratat bilateral de apărare în 2017 (este doar al doilea astfel de tratat pe care Marea Britanie l-a semnat cu o țară din Uniunea Europeană)” ([The Warsaw Institute Review 2020](#)).

Din acest rezumat se înțelege că reușitele Poloniei sunt rezultatul unor procese de negociere diplomatică, în care ambele părți au venit cu solicitări și revendicări. Marea Britanie a intensificat cooperarea cu Polonia simultan cu îndelungatul și costisitorul demers de părăsire a Uniunii Europene. În plan politic, costurile Brexit-ului s-au dovedit a fi destul de mari pentru Regatul Unit, fiind necesară o reșezare pe alte baze a relațiilor sale cu țările Uniunii. S-a preferat bilateralismul, mai ales că acesta funcționează eficient în situațiile unde există precedente istorice favorabile, iar cooperarea cu Polonia este un exemplu edificator în acest sens.

Bilateralismul se dovedește a fi soluția optimă pentru Marea Britanie, întrucât satisface îndelungata tradiție a statului insular de implicare minimă în afacerile continentale. Reticența aceasta, precum și atenția Regatului Unit în selectarea țărilor partenere obligă pe cei care doresc să dezvolte relații bilaterale cu această țară să negocieze cât se poate de eficient și pragmatic. În

domeniul securității și apărării în Europa Centrală și de Est, interesele Poloniei sunt mai complexe și mai pronunțate decât cele ale britanicilor, de aici rezultând o strategie de persuadare mai dezvoltată a părții poloneze. Rezultatele nu s-au lăsat așteptate: Marea Britanie a răspuns pozitiv și a achiesat la obiectivul pe termen lung de a folosi Polonia pe post de „emisar” al intereselor politice și militare.

Situația de criză generată de Brexit a avut ca efect consolidarea relațiilor bilaterale polono-britanice. Pe de altă parte, cu privire la relația transatlantică, este o oportunitate pentru Polonia ca stat membru UE și pentru Regatul Unit ca non-membru UE de a urmări o mai mare congruență între NATO și Uniune. Divergențele Poloniei cu Bruxelles-ul și părăsirea organizației de către Regatul Unit au favorizat o și mai mare apropiere între cele două țări.

Brexit-ul a obligat Marea Britanie să facă un efort de restabilire a relațiilor bilaterale cu statele europene. Orientarea către negocieri cu fiecare țară în parte, cel puțin în Europa, este cauzată și de faptul că jucătorii-cheie din UE nu permit niciunui stat din afară să se implice câtuși de puțin în afacerile interne ale Uniunii. Iar Marea Britanie, sub guvernul Boris Johnson, nu are stimulente și interese să contribuie la dezbaterile din UE. Prioritatea guvernului britanic este renegocierea acordurilor bilaterale, nu numai în Europa dar de asemenea în plan extra-european.

După Brexit, Marea Britanie poate manifesta, în mod paradoxal, o atitudine mult mai receptivă cu privire la integrarea europeană în domeniul apărării și securității. Parteneriatul cu Polonia demonstrează că există oportunități pentru ambele țări de a deveni puncte focale în salvarea relației transatlantice de sub presiunea unor țări vest-europene, Franța și Germania în special. În același timp, țările est-europene au de câștigat de pe urma tensiunilor dintre SUA și occidentul european: Marea Britanie continuă să aibă interese în Est după angajamentele asumate față de Ucraina anterior Brexit-ului, iar SUA consideră că respectiva tactică este cea mai bună pentru securitatea europeană.

Recomandările ce se pot formula țin de adaptarea la noile tendințe a instituțiilor de stat special abilitate pentru politica externă. Criza provocată de coronavirus a determinat accelerarea unor schimbări deja puse în aplicare încă dinainte de anul 2019. Țările care vor ține pasul cu revoluția digitală și care vor apela la strategii și tehnici de negociere bilaterală vor beneficia de mai multe avantaje pe termen lung, decât cele care preferă inerția.

Pentru Polonia, dezvoltarea relațiilor bilaterale s-a dovedit o strategie de succes. Cooperarea cu Marea Britanie, dublată de un parteneriat strategic cu SUA în materie de securitate și apărare, înseamnă consolidarea statutului său de avanpost al NATO pe flancul estic european. Departamentul de Stat american menționează că „Statele Unite și Polonia au un parteneriat strâns în ceea ce

privește capacitățile NATO, contraterorism, neproliferare, apărare antirachetă, drepturile omului, creștere economică și inovare, securitate energetică și cooperare regională în Europa Centrală și de Est” ([US Department of State 2022](#)). În schimb, Marea Britanie poate vedea în relația cu aliatul polonez o garanție a implicării în afacerile continentale. Rămâne de văzut cum vor acționa Regatul Unit și Polonia în „criza ucraineană”, care s-a globalizat în scurt timp și afectează interesele tuturor actorilor implicați. Desigur, pe agenda de securitate poloneză, subiectul Ucraina este de maximă prioritate, fiind așteptat sprijinul politic din partea Marii Britanii alături de garanțiile de securitate.

RECOMANDĂRI ȘI CONCLUZII

Analiza de mai sus arată că există o tendință vizibilă la nivel internațional ca statele, în principal cele de talie mare și medie, să se îndrepte spre încheierea unor înțelegeri bilaterale ca mecanism de întărire și, uneori, chiar de substituire a tratatelor și acordurilor multilaterale. Astfel, state precum Grecia sunt semnatare a cel puțin patru acorduri, parteneriate și tratate care le oferă garanții cu privire la apărarea teritoriului național (UE, NATO, parteneriatul strategic cu SUA, parteneriatul strategic cu Franța, la care se adaugă tratate importante cu parteneri din Orientul Mijlociu și Africa de Nord). Dacă această tendință se acutizează, alte state din Europa vor fi puse în postura de a alege sau cel puțin de a stabili o ierarhie clară a partenerilor tradiționali. Prin urmare, în urma cercetării efectuate, propunem următorul set de recomandări statelor aflate în scenariul dilemei strategice:

- **Bilateralismul – opțiune eficientă în domenii / scopuri / perioade de timp specifice.** Însăși ideea de criză relevă un caracter specific, un eveniment care, privit retrospectiv, implică o anumită abordare a relațiilor internaționale și se desfășoară într-un interval de timp relativ scurt sau mediu. Brexit-ul și nevoia Marii Britanii de a-și consolida amprenta pe continentul european, criza energetică și descoperirea de noi zăcăminte în estul Mediteranei, precum și tendințele autocratice ale regimului Erdogan, se numără printre aspectele care au determinat strategii celor patru state analizate să dezvolte parteneriate bilaterale. Înțelegerile în cauză au o aplicabilitate relativ clară, fie că discutăm despre înzestrarea armatei Greciei sau despre întărirea flancului polonez aflat în proximitatea Rusiei;
- **Încheierea de înțelegeri bilaterale nu trebuie să implice o dezangajare a semnatarilor din acordurile/tratatele multilaterale.** Atât Grecia, cât și Polonia, în calitatea lor de piloni principali ai apărării NATO în Europa Centrală și de Est, își propun aprofundarea relațiilor cu alte state membre ale alianței. Totuși, se poate observa că, Atena și Varșovia continuă să

cultive o relație privilegiată cu Statele Unite, un indiciu clar privind dorința celor două state europene de a utiliza umbrela strategică furnizată de NATO prin prezența solidă a SUA în regiune;

- **Înțelegerile bilaterale trebuie utilizate în contextul acelor crize sistemice care îngreunează procesul decizional în cadrul organizațiilor multilaterale relevante.** Unul dintre avantajele principale pe care bilateralismul îl conferă actorilor statali angajați în astfel de interacțiuni rezidă în fiabilitatea decizională a acestui tip de angajament. Instituțiile cu caracter multilateral au de reglementat un mecanism greoi, de regulă, pentru inițierea acțiunii fiind necesar consensul sau majoritatea calificată. Prin urmare, în scenariile specifice precum criza refugiaților din Mediterana de Est și Belarus, Polonia și Grecia au preferat să se bazeze pe parteneriate bilaterale;
- **Bilateralismul trebuie privit drept un instrument de consolidare a unor parteneriate multilaterale deja existente.** Deși mass-media și unii analiști tind să afirme că recente înțelegeri bilaterale vor conduce la erodarea și, ulterior, destrămarea UE și NATO, totuși, după cum s-a putut observa în cadrul analizei, toate cele patru state continuă să prioritizeze apartenența la UE și NATO, inclusiv Franța care, deși critică constant Tratatul Atlanticului de Nord și Turcia, rămâne angajată în majoritatea proiectelor comune și cultivă relații economice și de sprijin reciproc cu Turcia în anumite sectoare;
- **Acordurile bilaterale sunt o alternativă juridică mai flexibilă la tratatele bilaterale.** Tratatul, ca formă de exprimare a unei înțelegeri la nivel internațional, atrage obligații juridice semnificative care pot afecta apartenența la alte structuri. În cazul parteneriatului Franța – Grecia, nu discutăm despre un tratat în sensul juridic clasic, acest aspect fiind în aceeași măsură „o porțiță” pe care cei doi semnatori o lasă deschisă pentru a contracara criticile externe privind impactul negativ al acestei înțelegeri asupra NATO. Totuși, trebuie menționat că lipsa unor responsabilități juridice adiționale implică și diluarea garanțiilor pe care semnatarii acordurilor și le oferă reciproc;

Bilateralismul și multilateralismul trebuie privite drept aspecte complementare ale relațiilor internaționale. Deși evenimentele recente ne pot condiționa să credem că bilateralismul acaparează prim-planul discuțiilor, totuși, situația este mult mai nuanțată. În funcție de context, ambele forme se pot dovedi utile; mai mult, există și un grad semnificativ de conviețuire a acestora. Multilateralismul rămâne principala formă de rezolvare a problemelor sistemice și de durată, precum schimbările climatice, reducerea sărăciei sau combaterea pandemiilor. Acest format avantajează statele mici și

medii, fiind singura platformă ce conferă o pondere decizională rezonabilă și influență mai mare celor cu resurse limitate. Totuși, teoria și practica ne arată că procesul decizional se blochează adesea în cadrul organizațiilor multilaterale. În asemenea scenarii, pentru rezolvarea unor aspecte la nivel regional în intervale de timp rezonabile, bilateralismul oferă avantaje strategice superioare înțelegerilor multilaterale.

În urma cercetării efectuate s-au putut observa aspectele de complementaritate. Polonia, membru UE, NATO și partener strategic al SUA, se angajează în interacțiuni bilaterale aprofundate cu Marea Britanie, având o ierarhie bine stabilită a partenerilor. Același lucru poate fi afirmat și despre Grecia. Ambele state rămân ferm ancorate în angajamentele asumate în relație cu Statele Unite sau Franța, utilizând bilateralismul pentru dinamizarea proceselor de apărare și dezvoltare economică. Așadar, devine important de menționat că bilateralismul oferă mobilitatea necesară Greciei în vederea gestionării disputelor din Marea Egee și estul Mediteranei, în timp ce Polonia, cu o diasporă considerabilă în Regatul Unit, reduce efectele nefaste ale Brexitului prin întărirea relațiilor cu Londra. Astfel, bilateralismul nu trebuie privit drept un regres al politicii internaționale actuale, ci drept un strat adițional de protecție și de proiecție a influenței.

BIBLIOGRAFIE

Agerpres. 2021. “Întâlnire trilaterală Franța-Armenia-Azerbaidjan, la Bruxelles.” 16 decembrie, 2021. <http://www.agerpres.ro/politica-externa/2021/12/16/intalnire-trilaterala-franta-armenia-azerbaidjan-la-bruxelles--832302>.

Al-Jazeera. 2021. “Macron Warns Turkey against Election Meddling, Renewing Row.” 2 martie, 2021. <https://www.aljazeera.com/news/2021/3/24/macron-warns-against-turkish-interference-in-french-polls>.

Al-Monitor. 2020. “Greece, UAE Sign Political, Defense Agreements - Al-Monitor: The Pulse of the Middle East.” Noiembrie 2020. <https://www.al-monitor.com/originals/2020/11/greece-prime-minister-uae-emirates-mbz-turkey-mediterranean.html>.

Arab News. 2019. “Erdogan ‘Sea Grab’ Threat to NATO Summit.” 3 decembrie, 2019. <https://www.pressreader.com/saudi-arabia/arab-news/20191203/282136408276121>.

Arkansas Democrat Gazette. 2020. “Europe Summit Keys on Turkey’s Moves.” Arkansas Democrat Gazette. 11 septembrie, 2020. <https://www.arkansasonline.com/news/2020/sep/11/europe-summit-keys-on-turkeys-moves/>.

Athreya, Rishi. 2021. “India’s Relations with France and UK in the Indo-Pacific.” *Electronic Journal of Social and Strategic Studies* 02 (02): 31–51.

Berridge, G. R. 2015. *Diplomacy. Theory and Practice*. Ediția a 5-a, Basingstoke, Palgrave MacMillan.

Borthakur, Anchita, and Angana Kotokey. 2021. “Multilateralism in South Asia during the COVID-19 Pandemic: An Indian Perspective.” *The Round Table* 110 (4): 448–60.

Cameron, Fraser. 2020. "EU-Asia Should Defend Multilateralism." *Asia Europe Journal* 18 (2): 217–21. <https://doi.org/10.1007/s10308-020-00574-3>.

Cooper, Andrew. 2018. "Populism and the Domestic Challenge to Diplomacy." in *New Realities in Foreign Affairs: Diplomacy in the 21st Century*, edited by Volker Stanzel. Stiftung Wissenschaft Und Politik Paper 11. German Institute for International and Security Affairs.

Curtis, John, Louisa Brooke-Holland, and Timothy Robinson. 2017. "Anglo-Polish Relations." <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cdp-2017-0144/>.

Daily Sabah. 2021a. "Ankara, Paris Working to Mend Strained Ties, FM Cavusoglu Says." *Daily Sabah*. 2021. <https://www.pressreader.com/turkey/daily-sabah/20210109/281530818656838>.

———. 2021b. "Turkish Defense Minister Akar Warns against Alliances Harming NATO." *Daily Sabah*. 23 octombrie, 2021. <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkish-defense-minister-akar-warns-against-alliances-harming-nato>.

Dickson, Annabelle. 2017. "Poland and UK to Sign Joint Defense Treaty as May Visits Warsaw." *POLITICO*. 20 decembrie, 2017. <https://www.politico.eu/article/poland-uk-defense-treaty-as-may-visits-warsaw/>.

Dokos, Thanos. 2021. "Sailing Safely in Troubled Waters". *EKathimerini.Com*. Noiembrie 2021. <https://www.ekathimerini.com/opinion/1170916/sailing-safely-in-troubled-waters/>.

Erforth, Benedikt. 2020. "Multilateralism as a Tool: Exploring French Military Cooperation in the Sahel." *Journal of Strategic Studies* 43 (4): 560–82.

Faude, Benjamin, and Michal Parizek. 2021. "Contested Multilateralism as Credible Signaling: How Strategic Inconsistency Can Induce Cooperation among States." *The Review of International Organizations* 16 (4): 843–70.

France 24. 2020. "Erdogan Expresses Hope That France Will 'get Rid of Macron' as Soon as Possible." *France 24*. 4 decembrie, 2020. <https://www.france24.com/en/middle-east/20201204-erdogan-expresses-hope-that-france-will-get-rid-of-macron-as-soon-as-possible>.

France Diplomacy - Ministry for Europe and Foreign Affairs. 2019. "Franco-German Treaty of Aachen." *France Diplomacy - Ministry for Europe and Foreign Affairs*. ianuarie 2019. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/germany/france-and-germany/franco-german-treaty-of-aachen/>.

Gov.uk. 2018. "United Kingdom - Poland Quadriga 2018: Joint Communiqué." *GOV.UK*. 2018. <https://www.gov.uk/government/news/united-kingdom-poland-quadriga-joint-communique>.

———. 2021. "UK and Poland Collaborate on Multi-Billion Pound Polish Air Defence Systems." *GOV.UK*. 2021. <https://www.gov.uk/government/news/uk-and-poland-collaborate-on-multi-billion-pound-polish-air-defence-systems>.

Harstad, Bard. 2007. "Harmonization and Side Payments in Political Cooperation." *American Economic Review* 97: 871–89.

House of Commons Library. 2017. *Anglo – Polish relations*, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cdp-2017-0144/>.

Jacobs, Garry, Donato Kiniger-Passigli, and Alexander Likhotal. 2020. "Redefining Multilateralism." *Cadmus Journal* 4 (3): 4–19.

Janning, Josef. 2018. "The Roots of Coalitions: Like-Mindedness among EU Member States – European Council on Foreign Relations." *ECFR* (blog). 7 august, 2018. https://ecfr.eu/article/commentary_eu28survey_coalitions_like_mindedness_among_eu_member_states/.

Jönsson, Christer, and Volker Stanzel. 2018. "Diplomatic Representation: States and Beyond." in *New Realities in Foreign Affairs: Diplomacy in the 21st Century*. Stiftung Wissenschaft Und Politik Paper 11. German Institute for International and Security Affairs.

Kathimerini. 2017. "Macron Sends Message of Support Ahead of Greece Visit, in Interview with Kathimerini". EKathimerini.Com. 6, 2017. <https://www.ekathimerini.com/news/221452/macron-sends-message-of-support-ahead-of-greece-visit-in-interview-with-kathimerini/>.

Khalaf, Roula, Ben Hall, and Victor Mallet. 2021. „Emmanuel Macron: „For me, the key is multilateralism that produces results”, *Financial Times*, 18 februarie 2021, <https://www.ft.com/content/d8b9629a-92b1-4e02-92b7-41e9152d56ea>.

Kempin, Ronja. 2021. "France's Foreign and Security Policy under President Macron The Consequences for Franco-German Cooperation." SWP Research Paper 4. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik: German Institute for International and Security Affairs. <https://www.swp-berlin.org/en/publication/frances-foreign-and-security-policy-under-president-macron/>.

Kirby, Michael. 2020. "Multilateralism, Pushbacks, and Adjustment: From the UN Charter to Covid-19." *Indiana Journal in Global Legal Studies* 27 (2): 21–61.

Lavelle, Kathryn C. 2021. "The Past and Future of Multilateralism." In *The Challenges of Multilateralism*, 245–65. New Haven: Yale University Press.

Ludwig, Andreas. 2021. "The Complexity of Bilateral Relations." London. <https://www.e-ir.info/2021/03/25/the-complexity-of-bilateral-relations/>.

Ly, Bora. 2020. "Sino-EU Multilateralism Relation." Edited by Richard Meissner. *Cogent Social Sciences* 6 (1): 178-84.

Manifava, Dimitra. 2020. "France Boosts Greek EU Exports". EKathimerini.Com. 27 februarie, 2020. <https://www.ekathimerini.com/economy/249822/france-boosts-greek-eu-exports/>.

Mattelaer, Alexander. 2019. "The Resurgence of Bilateral Diplomacy in Europe." Bruxelles: Egmont Papers. <https://www.egmontinstitute.be/the-resurgence-of-bilateral-diplomacy-in-europe/>.

Ministère des Armées. 2021. "Strategic Update: 2021." <https://www.defense.gouv.fr/dgris/presentation/evenements/actualisation-strategique-2021>.

Ministry of National Defence. 2018. "Polish-British Cooperation - Ministry of National Defence - Gov.Pl Website." Ministry of National Defence. <https://www.gov.pl/web/national-defence/polish-british-cooperation>.

Morris, David. 2021. "Geopolitical Shift at a Time of Covid-19 and the Asian Infrastructure Investment Bank: A Case Study of Chinese Innovation in Multilateralism." *Society and Economy* 43 (3): 208–26.

Mounk, Yascha. 2018. *The People Vs Democracy. Why Our Freedom Is in Danger And How to Save It*, Harvard University Press.

Nedos, Vassilis. 2019. "Ambassador Misonnave Sees Multilevel Cooperation between France, Greece". EKathimerini.Com. Noiembrie 2019. <https://www.ekathimerini.com/opinion/interviews/246050/ambassador-misonnave-sees-multilevel-cooperation-between-france-greece/>.

Nye, Joseph S. 1999. "Redefining the National Interest." *Foreign Affairs* 78 (4): 22–35.

Palaiologos, Yannis. 2020. "New Greek-French Strategic Partnership Announced". EKathimerini.Com. Ianuarie 2020. <https://www.ekathimerini.com/news/248985/new-greek-french-strategic-partnership-announced/>.

Pollet, Mathieu, and Zeljko Trkanjec. 2021. "Macron to Sign Strategic Partnership in Zagreb before Quirinal Treaty in Rome." Euractiv. Noiembrie 2021. https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/macron-to-sign-strategic-partnership-in-zagreb-before-quirinal-treaty-in-rome/.

Ran, Mab Hao, and Aaron Chewk YuelTim. 2020. "Dispute Settlement System under Attack. A Move Away from Multilateralism." *Indian Journal of International Economic Law* 12: 1153–70.

Rana, Kishan. 2018. *Bilateral Diplomacy*. Diplo Handbooks.

Reid, David. 2019. "Three Charts That Show Why Trump Thinks NATO Is a Bad Deal." CNBC. 3 decembrie, 2019. <https://www.cnbc.com/2019/12/03/three-charts-that-show-why-trump-thinks-nato-is-a-bad-deal.html>.

Reuters. 2019. "Are You 'Brain-Dead'? Turkey's Erdogan Raps Macron before NATO Summit." *Reuters*. Noiembrie 2019, sec. Emerging Markets. <https://www.reuters.com/article/us-turkey-security-france-idUSKBN1Y31I0>.

———. 2020. "Egypt and Greece Sign Agreement on Exclusive Economic Zone." *Reuters*, 6 august, 2020, sec. Emerging Markets. <https://www.reuters.com/article/us-egypt-greece-idUSKCN252216>.

Roberts, Hannah, and Giorgio Leali. 2021. "Italy and France Heal Their Rift with a Treaty." POLITICO. Noiembrie 2021. <https://www.politico.eu/article/italy-france-draghi-macron-treaty-rome-paris/>.

Rodriguez, Sabrina. 2020. "Trump's North American Trade Deal Starts Now. Here's What to Expect." POLITICO. Ianuarie 2020. <https://www.politico.com/news/2020/07/01/trump-usmca-trade-346296>.

Ruggie, John Gerard. 1992. "Multilateralism: The Anatomy of an Institution." *International Organization* 46 (3): 561–98.

Surdej, Aleksander. 2020. "Multilateralism and International Governmental Organizations: Principles and Instruments." *Transforming Government: People, Process and Policy* 14 (3): 337–50.

Tertrais, Bruno. 2021. "Reassurance and Deterrence in the Mediterranean: The Franco-Greek Defense Deal." 40/21. Fondation pour la recherche stratégique. <https://www.frstrategie.org/en/publications/notes/reassurance-and-deterrence-mediterranean-franco-greek-defense-deal-2021>.

The Economist. 2020. "A Row between Turkey and Greece over Gas Is Raising Tension in the Eastern Mediterranean." *The Economist*, 20 august, 2020. <https://www.economist.com/international/2020/08/20/a-row-between-turkey-and-greece-over-gas-is-raising-tension-in-the-eastern-mediterranean>.

———. 2021a. "German Submarines Are Giving Turkey an Edge over Greece." *The Economist*, iulie 2021. <https://www.economist.com/europe/2021/07/03/german-submarines-are-giving-turkey-an-edge-over-greece>.

———. 2021b. "The French Armed Forces Are Planning for High-Intensity War." *The Economist*, 31 martie, 2021. <https://www.economist.com/europe/2021/03/31/the-french-armed-forces-are-planning-for-high-intensity-war>.

———. 2021c. "French Fury over the American-Australian Sub Deal." *The Economist*, 18 septembrie, 2021. <https://www.economist.com/europe/2021/09/18/french-fury-over-the-american-australian-sub-deal>.

———. 2021d. “France and Greece hedge their bets with a new defence pact”, *The Economist*, 2 octombrie 2021, <https://www.economist.com/europe/2021/10/02/france-and-greece-hedge-their-bets-with-a-new-defence-pact>.

The Indian Express. 2020. “Macron Urges Tough EU Stance against Turkish ‘Provocations’” *The Indian Express* (blog). 10 septembrie, 2020, <https://indianexpress.com/article/world/macron-urges-tough-eu-stance-against-turkish-provocations-6590900/>.

The Manila Times, Global. 2021. “France, Greece Sign \$3B Jet Deal.” *The Manila Times*. Ianuarie 2021. <https://www.manilatimes.net/2021/01/27/news/world/france-greece-sign-3b-jet-deal/833184>.

The Star. 2021. “A Boost for EU Defence.” 29 septembrie 2021. <https://www.pressreader.com/malaysia/the-star-malaysia/20210929/281865826626168>.

The Warsaw Institute Review. 2020. *New Chapter: Poland – UK Relations After Brexit*, 18 mai 2020, <https://warsawinstitute.org/new-chapter-poland-uk-relations-brexit/>.

Thompson, Alexander, and Daniel Verdier. 2014. “Multilateralism, Bilateralism, and Regime Design.” *International Studies Quarterly* 58: 15–28.

Tladi, Dire. 2020. “Populism’s Attack on Multilateralism and International Law: Much Ado About Nothing.” *Chinese Journal of International Law* 19 (3): 369–91.

U.S. Department of State, „U.S. Relations With Poland”, <https://www.state.gov/u-s-relations-with-poland/>

Verbeke, Johan. 2017. “A World in Flux.” Bruxelles: Egmont Institute. <http://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2017/11/SPB92-Verbeke.pdf>.

Wichmann, Anna. 2021. “The Entire France-Greece Defense and Security Agreement.” *GreekReporter.Com* (blog). 28 septembrie 2021. <https://greekreporter.com/2021/09/28/the-entire-france-greece-defense-and-security-agreement/>.

IDR

Institutul Diplomatic Român

**SERIA POLICY PAPER CUPRINDE TEXTE BAZATE PE SURSE
PUBLICHE. OPINIILE EXPRIMATE REPREZINTĂ PUNCTELE DE
VEDERE ALE AUTORILOR**

Bd. Primăverii nr. 17, sector 1,

București, cod poștal 011972 E-

mail: idr@idr.ro Tel: +40 21

233.99.55 Fax:+40 21 233.99.77